

ÇAĞDAŞ TARİHÇİLİK *

Doç. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ **

Önce konunun sınırlarını çizelim. Her şeyden önce burada iki kavramla karşı karşıyayız. Çağdaş ve tarihçilik. Bunlar neyi ifade etmektedirler?

Çağdaş kelimesinin sözlüklerde iki mânâsı bulunuyor: 1. aynı çağda olanlardan herbiri; 2. bulunulan çağda olan, yâni muâsır.

Tarihçilik ise, tarih incelemeleri yapma işi olarak tanımlanıyor. O halde tarih nedir? Bu sorunun cevabı, kollokyumun ilk tebliğinin konusudur. Ancak ben de bir hatırlatma yapmakta fayda görüyorum: Bugün tarihin iki mânâsı birbirinden ayrılıyor. Bunlardan birincisi, objektif tarihi süreç, ikincisi ise bu sürecin tasviri, tahlili ve hikâyesidir. Yani tarih kavramı, bir taraftan, dışarda, tanıyan b irziminden bağımsız olarak varolan gerçekliği; diğer taraftan, bu gerçekliğe âit araştırma ve düşüncüyü ifade etmektedir. Bu gerçekliği araştırıp tahlil ederek anlamaya ve anlatmaya çalışan kişinin işi de tarihçilik olmaktadır.

O halde, ayrı ayrı mânâlarını belirttiğimiz bu çifte terimden, yâni çağdaş tarihçilik'ten, bu kollokyumun kapsamı çerçevesinde neyi anlamamız icap etmektedir? İçinde bulunduğumuz zamandaki tarihçiliği mi? Türkiye'de, Rusya'da, Amerika'da, Fransa'da, Arabistan'da ve daha başka ülkelerde bugün tarihçilik yapılmaktadır. Bunları, hattâ bu memleketlerden herbiri içinde yapılan tarih araştırmalarının hepsini aynı ölçüler içinde değerlendirmemiz mümkün müdür? Değişik ülkeler ve aynı ülkedeki değişik tarihçi gruplarının tarih görüşleri ve inceleme metodları arasında fark yok mudur? Şüphesiz bunları aynı kategoride toplamamız mümkün değildir. Çünkü kimi tarihçiler hâlâ olaylar tarihiyle uğraşırken, kimi-leri sosyal tarihle meşgul olmaktadır. Bir kısım tarihçiler, tarihî realiteleri olduğu gibi tesbit ve geçmiş zamanı yeniden inşa etme inancı ve çabasızlığı içinde bulunurken, diğerleri, bunun mümkün olmadığına inana-

(*) Bu yazı, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi tarafından 21-26 Mayıs 1984 tarihleri arasında Elazığ'da tertiplenen "Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu"na tebliğ olarak sunulmuş ve özeti Töre (1984/158, s. 34-37)'de yayımlanmıştır.

(**) Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

rak, tarih incelemelerinin geçmiş olgular üzerinde yapılan fikir egzersizi, ve ortaya konulan tarih eserlerinin de, bir ilmi tahlil olmaktan daha çok, bir sanat eseri olduğunu ileri sürmektedirler. Kemiyeti araştırmalarında hâkim unsur hâline getiren tarihçiler yanında, ona önem vermeyip, keyfiyet üzerinde ısrar eden tarihçiler de vardır. Bütün bu anlayış ve uygulamalar, yaşamakta olduğumuz çağın ürünleridir, yâni çağdaşlardır. Üstelik herbiri de birbirinden üstün olduklarını iddia edebilmektedirler. O hâlde, **çağdaş tarihçilik** adlı bir incelemede dünyadaki değişik tarih anlayış ve uygulamalarının, yâni tarihçiliklerin bir panoraması mı çizilecektir? Şüphesiz bir tebliğ boyutları içinde böyle bir çalışmayı gerçekleştirmek mümkün değildir.

Burada üzerinde durulması gereken ikinci bir nokta daha vardır ki, o da şudur: Bâzi kavramlar değişik ilim dallarında farklı mânâlara gelmektedirler. Meselâ, **çağdaş** kavramının tarihte ayrı bir yeri vardır. Avrupalılar tarafından yapılan, daha sonra bütün dünya tarafından kullanılmaya başlanan, fakat bugün bizzat Avrupalı ilim adamlarının şiddetle tenkit ettiği, tarihin kronolojik bölümlerinden birisi «*histoire contemporaine*» yâni **çağdaş tarih** adını taşıyor. Fransa'nın çağdaş tarihi 1789'da, İspanya'nınki 1808'de, İngiltere, İtalya ve İsviçre'ninkisi ise 1815'te başlıyor ve günümüze kadar uzanıyor (1). Bu tasnif, sözkonusu tarihlerde, yâni içinde yaşanan zamanda yapıldığı için, o dönemlerin tarihine **çağdaş tarih** denilmiştir. Tarihin bu bölümü, önceleri Türkiye'de de «karn-ı hâzır tarihi», «kurûn-i ahire, müteahhire tarihi» yâni **çağdaş tarih, sonçağ tarihi** diye adlandırılmıştır. Daha sonraları ülkemizde tarihin bu bölümüne «yakınçağ tarihi» denilmesinin sebebi, her halde onu günümüzden ayırmak için olmalıdır. O hâlde, (Çağdaş tarihçilik)le, sözkonusu dönem hakkında yapılan tarih araştırmaları mı anlaşılacaktır? Şüphesiz kastedilen o da değildir.

«Çağdaş» yerine «modern» veya «yeni» kavramlarını kullanacak olsak, yine aynı tehlikeyle karşı karşıya gelmekteyiz. Çünkü bu kavramlar da tarihin bir bölümünü nitelendirmek için kullanılmış, onlar da tarih olmuşlardır. Dolayısıyla, modern veya yeni sıfatı ananevi olarak bir tarih tipini değil bir devri belirlediği için tarihe yakıştırılamamaktadır. Bütün bunlara rağmen yeni bir tarih vardır. Bu yeni tarihin temel hususiyeti, ilim olarak bizzat kendisini yeniden mesele-hâline getirmesidir.

(1) Tarihin muhtelif taksimlerinin tenkidi için bkz. Léon - E. Halkin, *Éléments de critique historique*, H. Dessain, Liège 1974. Bu eserin tarihin taksimleri ile ilgili bölümünün tercümesi için bkz. İB. Yedi yıldız, «Tarihin taksimleri», H. Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi (Özel Sayı), Ankara 1983, s. 209-216. Krş. İ. Kafesoğlu, «Üniversite tarih öğretiminde yeni bir plan», *Tarih Dergisi*, XIX İstanbul 1984), ve aynı yazarın bu kollokyuma sunulan tebliği.

Yeni yaklaşımlar arayışı içine girmesi ve eskiden uğraşmadığı yeni konuları inceleme alanına sokmuş olmasıdır. Kollokyumun çalışma programından anlaşıldığına göre, bu hususlardan bir kısmı diğer tebliğlerde de ele alınacaktır. Yine programda görüldüğü üzere, «Türk tarihinin meseleleri»nin ele alınacağı oturumda, Türk tarihçiliğinin dünü kadar bugünü de tahlil edilecek ve tartışılacaktır. Onun için ben, çağdaş Türk tarihçiliğinin tahliline de girmeyeceğim. Sâdece Jacques Le Goff ve Pierre Nora yönetiminde neşredilmiş olup yeni Fransız tarihçiliğinin bir muhasebesini yapan, ve herbiri sırasıyla yeni meseleler'e, yeni yaklaşımlar'a ve yeni konular'a tahsis edilmiş bulunan üç ciltlik eser⁽²⁾ için editörlerin yazmış olduğu takdim yazısı çerçevesinde, -«Annales Ekolü» ile ortaya çıkıp diğer ülkelerin tarihçiliğini de etkilemiş bulunan - yeni Fransız tarihçiliğinin bazı hususiyetlerinden bahsedeceğim.

Her şeyden evvel, yeni Fransız tarihçiliğinin, *Annales* ekolünün temsilcileri M. Bloch, L. Febvre ve F. Braudel'e, ayrıca yaratıcı bir şekilde onları takip edenlere çok şey borçlu olduğunu vurgulamak gerekir. Adı geçen bu üç kişi, pozitivist tarihçilerin⁽³⁾ gömülmüş buldukları me-

(2) *Faire de l'histoire*, Gallimard, Paris 1974.

(3) Fransa'da 1874'de Michelet'in ölümü ve 1875'de Fustel de Coulanges'in *Histoire des institutions politiques de l'ancienne France* adlı eserinin yayınlanması sembolik olarak tarihin edebi veya ideolojik anlayışından pozitivist anlayışa geçisi belirlemektedir. İlimci tavır yavaş yavaş tabiat ilimlerinin modelini sosyal ilimlere de empoze etmiştir. Felsefe ilmi çalışmanın dışında bırakılmıştır. İdeolojinin ilme yeri olmadığı vurgulanmıştır. Sübjektiflik mahkum edilmiştir. Derleme ve olayların tasnifiyle elde edilen malzemenin tarafsız ve objektif bilgi olduğuna ve bunlardan kanunlar çıkarılabileceğine inanılmıştır. Tarihi pozitivistimin, XIX. asır sonunda yayımlanan iki metod kitabında sistematik bir şekilde geliştirildiğini görmekteyiz. Bunlardan birisi, E. Bernheim'in 1889'da Almanya'da neşredilen *Lehrbuch der Historischen Methode* adlı eseridir. E. Bernheim'in, *Einführung in die Geschichts Wissenschaft* (Götschen Sammlung, 270), III. Auflage, Berlin 1926 künyeli eserini, Ş. Akkaya bazı yerleri ihtisas ederek *Tarih ilmine giriş* (İstanbul 1936) adıyla Türkçeye çevirmiştir. İkincisi ise, Ch. - V. Langlois ve Ch. Seignobos'un 1897'de Fransa'da yayımladıkları *Introduction aux études historiques*'dir. İkinci eseri, G. Ataç, *Tarih tetkiklerine giriş* (İstanbul 1937) adıyla Türkçeye çevirmiştir. Bu eser pozitivist ekolün temel kitabı olmuştur. Bu kitapta ortaya konan teknikler ve metod geliştirilerek tarih çağlara göre ve konulara göre ihtisas alanlarına ayrılmıştır. Fransa'da pozitivist ekolün meşhur temsilcileri arasında P. Lacombe, P. Mantoux, H. Berre, L. Halphen bulunmaktadır. Fransız pozitivist ekolünün gelişmesinden yarım asır önce 1830'larda alman Léopold von Ranke, tarihin ahlakçı ve felsefi anlayışına karşı çıktı. O, tarihçiye yargulamak veya tedris etmek değil fakat «olayların gerçekten nasıl geçmiş olduklarını» tasvir görevini yükliyordu. Ranke'ye göre, olguların titiz bir şekilde toplanması, olayın sadakatle tasviri, vesikaların bolluğu, haberleri naym noktada birleşmesi tarih ilminin esasını teşkil eder. Takdir, yorum, nazari ve felsefi tefekkür fay-

Yeni tarihçilikte, «Annales Ekolü»nün rolünü ve Öropeosantrizme sırt çevrilmesi olgusunu vurguladıktan sonra, Le Goff ve Nora, tarihteki yeniliklerin üç sürece bağı olduğunu belirtiyorlar. Onlara göre, 1. yeni meseleler, bizzat tarihi yeniden problem hâline getirmekte, 2. yeni yaklaşımlar, tarihin ananevi bölümlerini değişikliklere uğratmakta, 3. nihâyet yeni konular, tarihin epistemolojik sahasında boy göstermektedirler.

Bugün tarih yeniden tanımlanmak mecburiyetiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu mecburiyet her şeyden önce, tarihçiler tarafından ilimlerinin izafiliğinin şuuruna varılmış olmasından kaynaklanıyor. Tarih artık geçmişin kaderci veya pozitivist tarihçilerinin inandıkları gibi mutlak olarak değil, fakat bir durumun, bir tarihin ürünü olarak değerlendiriliyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, tarih kavramı, hem bir realiteyi yani yaşanan tarihi, hem de bu realite üzerindeki inceleme ve düşünceyi yani bilgi olan tarihi ifade ediyor. İşte bu iki tarih arasında dalgalanan bir ilmin bu özel hususiyeti, bu orijinal münasebetin şuurunda olan tarihçileri, üzerinde çalıştıkları ilim dalının epistemolojik temelleri üzerinde yeniden düşünmeye, yani ilimlerinin mantıki menşelerini, değerini ve kapsamını belirlemeye yönelik tetkikini yapmaya mecbur kılmıştır. Tarih yapıp da onu yazmayan veya yazamayan milletler olduğu gibi, yazdıkları halde, ne yazdıklarını, nasıl ve niçin yazdıklarını bilmeyen ve bunun şuurunda olmayan milletler de vardır. Halbuki diğer sosyal ilimlerde olduğu gibi, tarihte de yenilikler yapılabilmesinin en önemli şartı, onun metodolojisi ve epistemolojisi üzerinde yapılmış ve yapılacak olan araştırmaların sayısına ve vasfına bağı bulunmaktadır (12).

Yeni tarihçiliği belirleyen olgulardan birisi de, demografi ve ekonomi gibi kemiyetin hâkim olduğu sosyal ilimlerin tarih üzerindeki etkisidir. Öyle ki tarih bugün neredeyse sözkonusu ilim dallarına âit dallarına âit varsayımların deneme laboratuvarı hâline gelmiştir. Dola-

(12) Bu tür araştırmaların Batı dillerindeki sayısı bir hayli kabarıktır. Meselâ bir kısmı için bkz. L. - E. Halkin, Aynı eser, s. 9-12. Türk tarihçiliği ve tarih metodolojisi hakkındaki Türkçe yayınlar ise, H. G. Yurdaydın'ın bu kollokyuma sunacağı tebliğde de görüleceği gibi, son derece sınırlı ve azdır. Üstelik bunlardan bir kısmı da tercümelemlerden ibârettir. Türk tarihçiliğini geliştirmek için, bugün yeni araştırma teknikleri ve metodları arayışı içine girilmesine ihtiyaç vardır. Tarihçiliği sırf bir kayna kıyayıcılığı vey aaktarmacılık şeklinde anlamamak icap eder. Tarihimizin meselelerini çok değişik açılardan ele almak mecburiyetindeyiz. Meselâ, verilere dayalı fakat kısa zamanda gerçekleştirilebilecek bir Türk sosyal tarihi nasıl yazılabilir? Coğrafya ve kaynaklar üzerinde uygulanacak bir sondaj metodu, herhâlde böyle bir meselenin çözümlenmesinde son derece işe yarayacaktır. Sondaj metodu için bkz. J. Dupaquier, «De l'application de la méthode des sondages à l'histoire sociale», L'Histoire sociale, sources et methodes, P.U.F., Paris 1967, s. 183-193.

yısıyla, yeni tarih, istatistikî kesinlik kazanmak için, izlenimciliği terketmek, belgelerin sayılabilir, ölçülebilir verilerinden hareketle yeniden kurulmak mecbûriyetiyle karşı karşıya bulunuyor. Ancak, bu mecbûriyeti yerine getirirken tarihçinin, keyfiyet endişesini de terketmeksizin fakirleştirmeler veya sakatlamalar kadar sağlamlaştırmalar ve zenginleştirmeler de ihtiva edebilen ölçülebilire bağımlılığın faydalarını ve tehlikelerini çok iyi hesaplaması gerekiyor (13).

Fransa'da yeni tarihçiliğin gitgide tarih felsefesinden uzaklaştığı, hattâ onu reddettiği müşâhade olunmaktadır. Artık tarih kendisini Vico'larda, Hegel'lerde, Croce'larda ve Toynbee'lerde aramıyor (14). Bununla birlikte pozitivist tarihin hayalleriyle de yetinmiyor (15).

Eski tarihçiler farklılıklar veya nüanslardan daha çok benzerlikler üzerinde duruyorlardı. Bu farklılıkların şuurunda değillerdi veya onları ifâde edecek kelimeleri yoktu. Onları algılamıyorlardı. Bugünün tarihçisi ise, incelediği konu veya sahanın asıl hususiyetlerini kavramak ve onları ifâde edebilmek için yeni kavramlar yaratma çabası içinde bulunmaktadır. Sosyal zümreler, hayat tarzları, zihniyetler, iktisadî vaziyet-alışlar, sosyal hareketlilik, vs.. gibi yeni kavramlar teşkili meselelere bakış açısını zenginleştirmektedir. Bugün tarihin gelişmesinin, eski bilgi tasnifi ve kalıplarıyla veya mevcut ortak fikir ve mefhumlarla yetinmemekten ve yeni kategoriler kavramlaştırabilmekten ibârettir. Tarihî düşüncenin zenginleşmesi, tarihçinin sâhip olduğu kavram sayısının artmasına ve onun, vesikalarına sorabileceği soru listesinin uzamasına bağlıdır. Değişik medeniyetler çerçevesinde ortaya konan umûmî kategorilere âit listeler birbirinin tamamlayıcısı olmaktadır. Bu listeler ne kadar uzun olursa, tarihçi orada, inleyeceği konu için en iyi anahtar bulma şansına sahip olacaktır (16). Tarihî olgu veya olayın nihâî tenkidini aşarak ulaşılan bu kavramlaştırma eğilimi tarihçiyi marksist gâyetlere, Weberci soyutlamalara veya strüktüralist zamansızlıklara sürük-

(13) Tarihte kemmiyet, tarih, demografi ve ekonomi ilişkileri için bkz. François Furet, «Le quantitatif en histoire», *Faire de l'Histoire*, c. I, s. 42-62; André Burguière, «La démographie», *Faire de l'Histoire*, c. I, s. 74-105; Pierre Goubert, «Histoire sociale et démographie», *L'Histoire sociale, sources et méthodes*, Paris 1967, s. 223-237; J. Bouvier, «Histoire sociale et histoire économique», *L'Histoire sociale, sources et méthodes*, Paris 1967, s. 239-257; P. Chaunu, «Nicel tarih veya dizesel tarih» (çev. N. Acar), *Tarih İncelemeleri Dergisi* (Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını), I, İzmir 1983, s. 145-155.

(14) Umûmî olarak felsefi tarih nazariyeleri için bkz. Alban G. Widgery, *Les grandes doctrines de l'Histoire de Confucius à Toynbee* (İngilizceden çev. S. Bricianer), Gallimard, Paris 1965 (Vico için, S. 214-221; Hegel için, s. 260-284, Croce için, s. 281-288; Toynbee için, s. 359-389.)

(15) Pozitivist tarih ve tenkidleri için bkz. not: 3.

(16) Bu kavramlaştırma konusu hakkında bkz. P. Veyn, *Comment on écrit l'histoire*, Seuil, Paris 1971.

lenme tehlikesi içine atmaktadır ki, bu tehlikelerden de kaçınılması gerekmektedir.

Sosyal ilimlerden herbiri ilk kuruluşlarından itibaren uzun bir müddet dar ihtisaslaşma sahaları içinde kalmışlar ve istiklallerini ilân etmişlerdir. Ancak, insan veya topluma bir cephesinden yaklaşmak, onu tam olarak anlamaya yetmemiştir. Bu sebeple, bir disiplinin dar sınırları içinde yapılabilecek çalışmalar bugün yerlerini disiplinler-arası araştırmalara terk etmişlerdir. İşte bu içiçe girme neticesinde, toplumları zaman açısından izah etme sistemi olarak tarihin tek başına işgal etmiş olduğu saha, sınırları iyi belirlenmemiş olan diğer sosyal ilimlerin müdahalesine maruz kalmıştır. Bu saldırı karşısında tarihin diğer sosyal ilimlerle olan münasebetlerinin⁽¹⁷⁾ biçimi ve bunların epistemolojik perspektif içinde tartışılması da yeni tarihçiliğin ayırıcı hususiyetlerinden birisi olmaktadır. Bu tartışmalar şüphesiz her araştırma dalı için yeni sınırlar teşbi edecektir. Fakat bunların birbirinden kopması söz konusu olmayacaktır. Her sosyal ilim diğerlerinin ortaya koyduğu neticelerden yararlanacak ve kendisi kendi asli sahasında her bakımdan yaratıcı ve üretici olacaktır.

Gerçekten, bu metodolojik ve epistemolojik tartışmalar veya yeni yaratıcı uygulamalar neticesinde, bugün tarihin ilgi alanlarının son derece genişlediğini görmekteyiz. Bu büyüme ve genişleme, tarih tahlillerinde kullanılan en emin sistemleri mesele hâline getirmiştir. Kelimenin yaşanan, realite ve bu realite hakkındaki bilgi ve düşünce şeklinde tezâhür eden iki anlamıyla, tarihin sentezci görüşlerinin en globali olan marksizm, Le Goff ve Nora'nın ifâdeleriyle, «yeni beşerî ilimlerin hücumuna uğramıştır.» İnsanlar arasındaki sosyal münasebetleri, ve onların değişme modalitelerini⁽¹⁸⁾ incelemekle işe başlayan sosyal tarih⁽¹⁹⁾, «sosyal tasavvurlar, ideolojiler ve zihniyetler tarihinin tahliline yönelmiştir. Sosyal tarih bu alanda, alt-yapı ve üst-yapı kavramlarına dar görüşlü bir başvuruyu imkânsız kılan etkileşimlerin ve aykırılıkların karmaşık bir oyununu keşfetmiştir.» Sosyal tarih bugün sosyal ilimlerin araştırma konuları arasında imtiyazlı bir yer işgal eden tabiat-kültür arasındaki bağlantılar üzerinde durmakta; bunlar arasında bir sentez araştırma gayreti içinde bulunmaktadır. Tabiatın sosyalleşmesi ve sosyal münasebetlerin tabiileşme-

(17) Tarih ve diğer sosyal ilimler arasındaki münasebetlerin muhtelif cepheleri ve tahlilleri için bkz. F. Braudel, Aynı eser, s. 41-239; L. - E. Halkin, Aynı eser, s. 53-109; B. Verhaegen, Aynı eser, s. 68-92; *Aujourd'hui l'histoire* (J. Berque, J. Bouvier, J. Bruhet, vs'nin işbirliğiyle), Editions Sociales, Paris 1974, s. 31 vd..

(18) Kişilik, müveccehiyet: varlığın veya olayların varoluş biçimi, tarzı. Bir şeyin nasıl olup bittiği veya nasıl düşünüldüğünün türlü biçimleri.

(19) Sosyal tarih için bkz. *L'Histoire sociale, sources et méthodes*, P.U.F., Paris 1967.

si yolunda çalışmaktadır. Bu anlamda tarihçi, birinci elden maddeleri yani ilk bilgileri standart ürünler yani ikinci elden bilgiler hâline dönüştürerek, onu, tecessüsler, arşivler, koleksiyonlar, vs.'nin temsil ettiği bir kültür sahasından diğer bir kültür sahasına yani tarihe aktarmaktadır. Böylece, ortaya konan eseriyle o, toplumun tabiîyi faydalıya - meselâ ormanı işletme hâline - veya estetiğe -meselâ dağı manzaraya- dönüştürme, veya bir sosyal müesseseyi bir statüden başka bir statüye -meselâ, medreseyi müzeye -dönüştürme hareketine iştirak etmektedir. «Tarihçi, çimenlikleri şehrin ulaştırma sistemiyle birleştirirken şehircinin, gölü baraj biçiminde düzenlediği vakit mimarın, kapı gıcirtısını müzik motifi hâline getirdiği vakit Pierre Henry'nin, ve 'gürültü' ve 'mesaj' arasındaki münasebetleri alt -üst eden şâirin yaptıkları gibi uzayı değiştirmektedir» (20).

Bugünün tarihçisi, zamanını, zorunluluk -tesâdüf, belirleyicilik -hürriyet, kitle -fert, ekonomik -spiritüel kavram çiftlerini karşı karşıya getirmekle değil, bunlar arasında âhenk sağlama çalışmalarınıyla geçirmektedir.

Yeni Fransız tarihçiliğinde, tartışma konusu yapılan meselelerden birisi de, «aracısız tarih» (histoire immédiate) veya «şimdiki zamanın tarihi» (histoire du présent) kavramları çerçevesinde kendisini arayan bir tarih anlayışıdır. Bu yeni tarih anlayışı, şimdiki zamanı yeni başlayan bir geçmişe indirgemeyi reddederek, tarihin, «tarih geçmişin ilmidir» şeklinde zihinlere iyiden iyiye yeretmiş bulunan klasik tarifini mesele hâline getirmektedir. Tarih, antropoloji ve sosyoloji üçlüsünün kavşak noktasında bulunan bu disiplinin iki özelliği vardır : Bir taraftan o, ilim adamı ve bilginin konusu arasındaki tekanamlı ananevi münasebeti yıkmak istemektedir. Bu münasebet, konunun pasifliği; konu ile ilim adamı arasındaki büyük bir mesâfenin varolduğu anlayışı üzerine temellendirilmiştir. İşte bu münasebet yerine «aracısız tarih», -tarihî aktör olarak- nesnenin kendisinin bilinmesine gerçek katkısını ve sonunda fert olarak ilim adamının kayboluşunu gerektiren bir değiş - tokuşlar münasebeti koymak istemektedir. Diğer taraftan ve yukarıdaki hususa bağlı olarak, «aracısız tarih» metodu, kendisini sosyal ve politik bir uygulamaya doğru yönlendirmeyi ve dünyanın inkılâpçı bir değişimine angaje olmayı arzulamaktadır. O ne geriye bakarak tarihin mânâsını keşfetme ne de hükümran bir tarzda insanlara gelecekteki davranış çizgilerini dikte etme iddiasındadır; fakat sâdece, tamamlanmış aksiyonu, fâillerin aksiyon hakkında sâhip oldukları bugünkü şuuru ve onların gelecek için öngördükleri projeleri bütünleştiren uygulama hareketi sayesinde aşılmayı dilemektedir (21).

(20) M. de Certeau, «L'opération historique», Faire de l'Histoire, Paris 1974, I, s. 18 - 19.

(21) B. Verhaegen, Aynı eser, s. 189 - 190.

Bu önemli teorik münakaşaların yanında, yeni tarih, tarihin analitik bölümlerinden bazılarının temel problematiklerini tartışma sahasına sokmaksızın, uygulama planında gerçekleştirdiği derinliğine incelemeler ve yeni katkılarla yoluna devam edip gidiyor. Hemen hemen daima bu kısmî tarihlere âit konuların bütünlükler hâlinde inşası doğrultusunda gelişen bir eğilim söz konusudur. Meselâ, iktisat tarihi, bir bütünlüğün düzenlenmesini ve mekanizmasını, konjonktür çerçevesinde, keşfetme imkânı sağlayan «krizler» kavramı gibi kavramlar etrafında düğümleniyor. Ayrıca o, dizisel ekonomik tarihin, siyasi, psikolojik ve kültürel'in birbiri içine girdiği bir kümeyle bütünleşmesi sayesinde kendisini aşıyor. Aynı şekilde, demografi tarihi, modellerini zihniyetler ve kültürel sistemlerden oluşan bütünlükler içine yerleştirerek daha karmaşık bir yapı kazanıyor. Din tarihi, edebiyat tarihi, ilimler tarihi, siyasi tarih ve sanat tarihi de sırasıyla kutsal, metin, kod, iktidar ve âbide gibi küllileşen kavramlar üzerinde odaklaşarak, külli bir tarihe doğru yöneliyor.

Nihâyet, tarih, Le Goff ve Nora'ya göre, bugüne kadar elinden kaçan ve sahası dışında kalan yeni konuları kendi inceleme alanına dahil etmek suretiyle de **yeni olduğunu** isbatlamaktadır. Bunlar arasında iklim, insan vücudu, mit, bayram, zihniyet, gençler, psikanalizin şuuraltı, modern dilbilimin dili, sinamanın filmi, kamuoyu sondajları, mutfak, ve nihâyet, seçkinlerin üretimi olarak değil, kitlenin bir ürünü olarak telâkkî edilmiş olan kitap gibi konular bulunmaktadır (22).

Bütün bu anlatılanlar arasında yeni tarihi belirleyen en önemli husus, onun, bizzat kendisiyle ilgilenmesi, ve gitgide tarihin tarihine büyük ve öncelikli bir yer ayırmasında yatmaktadır. Ürün olarak tarih, bugün, üreticisi yâni tarihçi hakkında da sorgulama yapmaktadır. Saha açıcı, mâcerâcı ve fâtihi olan modern tarihçi, bu sorgulamalar karşısında kendisini pek rahat hissetmemektedir. Şüphesiz, tarihçi, belli araştırmaya sahaslarında, günden güne ihtisaslaşmaktadır. Buna rağmen o, bir taraftan, kendisini halk yayıncılarının, hikâyeci kalem efendilerinin müdahalesinden koruyacak, diğer taraftan da, büyüklü formüllerle, atomla oynayarak Nobel ödülüyle mükâfatlananların prestijine kavuşturacak bir tekniğe ulaşamamıştır. Tarihçi hâlâ bir sanat adamı olarak değerlendirilmektedir.

Fakat bugün esas olan, Le Goff ve Nora'nın ifâdesiyle, «düünün ve yarının prestijii hayal etmek değildir. Bugünün ihtiyacı olan tarihi yazmayı bilmektir. Geçmişe hâkim olmanın ilmi ve şimdiki zamanın şuuru olan tarih, değişmenin, istihâlenin ilmi olarak da tanımlanmak zorundadır».

(22) Bu yeni konular hakkında yapılan örne araştırmalar için bkz. *Faire de l'histoire*, Gallimard, Paris 1974, c. III; E. Le Roy Ladurie, *Le territoire ede l'historien*, Gallimard, Paris 1973.